

Ivelandsgruvehistorie blir videofilm

Tiden er satt tilbake til 1910. To gruveveteraner i Iveland Willy Landsverk og broren Albert, svinger feisel og bor i Beinmyrgruva. Litt bortenfor er Arthur Landsverk og Tellef Kåbuland i ferd med å laste opp malm. Det er Svein Olsen og Jan Gerhard Stømne som foreviger scenene på videofilm og med lyd. — Sammen med Kjell Gunnufsen filmet de tidligere i høst en historisk dag i gruvene.

av Tor Klepsland
Foto: Kjell Gunnufsen
og Per Nygaard

Det er en fin, men kjølig septemberrør i det Herrens år 1910. Fire trauste arer vandrer innover en bygdevei i eland til den heller avsidesliggende uve på Beinmyr langt nord i kommun. Her har de sin daglige arbeidsplass l fra grålysningen av og til mørket tter inn. Det er et slit og et kav, men mtidig garanti for et trygt og sikkert komme. Etter å ha vekslet noen ord med verandre, går så de fire hver til sitt. nart kan en høre feiselen som slår ot boret, og noe senere ut på formidda en lyder det første, kraftige «Vaarskoo er!» Så endelos venting før det smeller. jellet må gi tapt for dynamittens kref.

Tilbake til stei er nå travle timer f enfor seg med å renske ut kvarts og felt malm blir der doninger og fra til Iveland stasj njet på Evje.

Lokal kult

I dag, over 70 år senere, er dette et i ferd med å bli bevart for all et skapt film om h kene Kjell Gunnufsen fra Vatnstraum og Jan Gerhard Stømne fra Iveland som sammen m la har satset på en varer i ca. 75 minutter. De siste uken da de fire medvirker i film hos Gunnufsen samtale om kri lange arbeidsl De fire erte er 74 år gamm funnet i gruvene i Iveland s s her funnet n er så sjeldne i verdens måle I så måte k funnet av Th omkring 1910 eksportør Ol let har en ser mer på Ma ad Det er i a lle 1910, neppe

Gruvehistorie

ar senere, er dette et i ferd med å bli bevart for all et skapt film om h kene Kjell Gunnufsen fra Vatnstraum og Jan Gerhard Stømne fra Iveland som sammen m la har satset på en varer i ca. 75 minutter. De siste uken da de fire medvirker i film hos Gunnufsen samtale om kri lange arbeidsl De fire erte er 74 år gamm funnet i gruvene i Iveland s s her funnet n er så sjeldne i verdens måle I så måte k funnet av Th omkring 1910 eksportør Ol let har en ser mer på Ma ad Det er i a lle 1910, neppe

Kjell Gunnufsen (til venstre) har sammen med Jan Gerhard Stømne og Svein Olsen tatt initiativet til å videofilme Ivelandsgruvehistorie. Råmateriale bedømmer vår medarbeider til å være meget interessant og profesjonelt laget.

Andre sjeldenheter

To andre mineraler som har gjort Ivelands navn verdenskjent blant geologer, er Thombarthitt og Tveittitt. Det første er funnet i grensetraktene over mot Evje, og er oppkalt etter professor Thom Barth. Det andre er kun funnet på Iveland og i Tørdal i Telemark. Der er det blitt kalt opp etter gården Tveit. — Ja, det var i sannhet andre tider blant folk når det gjelder økonomien den første perioden jeg var i gruva, er veteranen Tellef Kåbulands kommentar. — Jeg fikk utbetalt 27 kroner tonnet for å vinne ut kvarts og feltspat. Men betingelsene var da, i tillegg til alt fjellarbeidet, at det hele skulle transporteres og leveres til mottaker. Det kunne bli opptil flere mil å kjøre dersom en måtte til Evje. De første årene var det dessuten å benytte seg av hesten, bilen var ikke tatt i bruk ennå til mineraltransportene. Kåbuland har den dag i dag tydeligvis ennå mye ugjort i gruvene i bygda.

Så sent som i år har han vært i full jobb, og det i en alder som raskt nærmer seg de 75. Landsverk-brødrene sitter også inne med kunnskaper om alt som er verd å vite om stein, mineraler og gruve drift i bygda. Riktignok har de også hatt andre yrker med årene, men for Oberts vedkommende begynte arbeidsdagen i steinbruddene allerede da han gikk siste året på folkeskolen. Han var da fjorten. På bygda hadde en da den ordning at det var en ukes skolegang og en uke fri. Den ene friuka etter den andre gikk med til gruveslitet.

Et fritt liv

— Men et fritt og fint liv har det sannelig vært, er de fires samstemmige kommentar. Vi har vært våre egne herrer, og har kunnet jobbe utendørs med ting som så absolutt interesserte. Sliksom kunne det nok til sine tider være, det lar seg ikke nekte for at det var atskillige tunge løft som skulle gjøres. Men vi ville likevel ikke bytte arbeid med noen. Dette med trivsel får en også et virkelig inntrykk av når en går over til neste

sekvens på filmen, nemlig den fra Beinmyrgruva hin septemberdag for 72 år siden. Alt var omskapt til forhold fra den gang. Såvel filmskaperne som aktørene hadde vært rundt på bygda og skaffet seg klær, redskaper og annet utstyr som da ble benyttet. En fikk bl.a. stifte bekjentskap med den tids boremetoder, her var det virkelig tale om tålmodighetsprøver og å være stø på hånden for den som svinget redskapen. Vannskvetter i borehullet fra tid til annen, og metoden med tett lyng omkring boret, ble også tydelig demonstrert. I Beinmyrgruva var det permanent drift så sent som i 60-årene. Senere har virksomheten vært mer sporadisk. Mye av kvartsen som ble vunnet ut gikk til Fiskå Verk. Men alt i alt regner en med at det i Iveland kommune finnes ca. 200 plasser for større eller mindre gruver. Dette er enestående i verdensmålestokk.

Lærde bryr hodet

— Hvorдан kan det ha seg at dette så spesielle forholdet gjør seg gjeldende i Iveland, spør Fædrelandsvennen de fire veteranene? — Ja, den som visste det. Mange lærde har brydd hodet med å finne ut av dette. Og det synes å være nok av grunner å velge blant. Teoriene er nær sagt uendelige. Men heller ikke vi er i stand til å gi noen eksakt forklaring, er kommentaren. Opptakene i gruve ble gjort 18. september i høst. Denne sekvensen er på 45 minutter til sammen. Forresten, en får ikke utelukkende stifte bekjentskap med det å slite og jobbe. De velsignede matakene er også viet oppmerksomhet. Og disse var helt spesielle. Da var det nærmest helligbrøde å forstyrre. Flasker med melk kom fram sammen med grovbrød innpakket i avisapir. Et bor ble nytt til å hekte kaffekjelen til, og så gjorde en opp bål. På meningsutvekslinger fant sted under måltidet, enhver hadde nok med sine egne tanker. Etter at mat og drikke var fortært, ble det tid til å legge seg ned på og strekke seg på bakken. Kanskje også en ørliten blund, for basen i laget igjen begynte å røre på seg og varslet ny økt. Så var det å trive redskapen og atter begi seg slitet og jobben i vold.

Privat finansiering

Gunnufsen, Stømne og Olsen har bekostet innspillingen av egen lomme.

De nekter ikke for at prosjektet er blitt dyrt, men konkluderer med at det er verd hver krone. En sjanse som dette til å samle de virkelige gruveveteranene i landets fremste gruvekommune Iveland, vil en trolig aldri få tilbake. Opptakene er å regne som et stykke lokalhistorie som bygda vil ha glede og nytte av for all ettertid. Ingen av de fire aktørene i filmen har forlangt så mye som en krone i honorar. Skulle de hatt vanlig timebetaling, ville det gått enda mere ut over budsjettet. De tre karene bak prosjektet er derfor fulle av takk for den innsats de har gjort, og den sporty måte veteranene stilte opp på. Men det var tydelig at dette var virkelig moro også for gamlekarene, som seg imellom spøker med at de er blitt skuespillere. — Ja, ja, det får så være det, men vi må i alle fall ikke risikere å få se klisjeen «de kjente» hekket framfor denne betegnelsen når filmen en gang blir premiereklar, humrer karene der de sitter i storsua på Vatnstraum, og der bordet nær sagt bugner av stein og mineraler som skal benyttes under avsluttende opptakene. Filmen vil være premiereklar utpå ettermiddagen. Den skal først nyttes rundt ved skolene i kommunen, som ledd i undervisningen i samfunnskunnskap. Men en ser ikke bort fra at det også vil bli aktuelt å kjøre forestillingen som hellaftens opplegg ved forskjellige tilstelninger og arrangementer. Det hele har faktisk fått et svært så profesjonelt preg, det kan Fædrelandsvennen gå god for etter å ha kikket på de to første sekvensene. Både presentasjonen av Iveland og skildringen av arbeidet i gruva på Beinmyr, inneholder en rekke blinkskudd, og spesielt under dynamittscenene rår det en så fortettet spenning at en nærmest føler seg hensatt til visse episoder av Ville Vesten-serien som for noen uker siden rullet over TV-skjermene på lørdagskveldene. Det er iallfall rent så en glemmer at en er i Iveland. Det lokale kulturstyret er kjent med prosjektet, og etter hva Fædrelandsvennen erfarer, kommer kommunen trolig til å yte økonomisk støtte til filmen. Det samme vil trolig Aust-Agder fylkes kulturstyre og Statens kulturråd gjøre, dersom trioen Gunnufsen, Stømne og Olsen kaster beskjedenheten til side og sender inn søknad. Her er det nemlig tale om et fargerikt stykke dokumentarbeid som faktisk bør fenge også utover landsdelens grenser.